

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

Бр. 7. У Сомбору 15. априла 1884. Год. XVI.

ВАРОШКИ И СЕОСКИ УЧИТЕЉ.

У данашњем напредном времену позив српско-народног учитеља како са гледишта опште-културног развитка, тако и са гледишта народне просвете подједнако је леп и величанствен, но уједно и врло тежак. За решење његових многоврсних за-даћа нужна је велика прилежност и истрајна дурашност.

Практичан успех не захтева, да главну цел, коју нам ваља постићи, јасно само видимо, но нам ваља потражити и сред-ства, која ће нас сигурно тамо одвести моћи.

Врло је лако постављати и најузвишеније идеје, али учи-тељ као човек од практике најбоље знаде, да је цена апстракт-них и општих начела врло малена, ако с тиме упоредо не иде и знање специјалног поступања.

Већ се више не може да посумња у истину, да човек у животу обично толико вреди и значи, колико је он кадар да за-добије и извојује својим моралним и умним способностима.

Данас су престали бар у неколико они криви појмови: да је „одело част“ а „новац поштење“, јер неможе да се од-рече част и признање ономе, који се умно и морално уздигао над другим обичним људима.

Хоће да се чује тужба, да учитељи немају довољно пош-товања и признања од стране оних, за које они раде.

За подизањем и уважењем свога сопственога авторитета међу народом неможе ту нико учитељу помоћи него он сам.

Зар можемо кога силити, да нас поштује и уважава, кад овамо несмо толико моћни, да пробудимо у њему чувство пош-товања и уважења према нама самима?

Ако без тога може бити, то се учитељ мора старати, да извојује себи поштовања и угледа, јер без овога неможе бити напредка у његовом раду.

Па који је најсигурнији пут, по коме идући можемо то постигнути? По нашем мишлењу је онај: ако смо примерног религијозно-моралног владања са уредним животом, ако се старамо, да прибавимо себи што више знања у опште, а у својој струци на посе.

Дрво се цени по своме плоду, а учитељ по своме делању у школи и народу.

Жалосна се истина признати мора, да нас и у деветнајстом веку има још таквих, који неће да признају моћ и важност школе; али се мора и то признати, да нерадиша учитељ никада не може постати предмет поштовања у својој општини.

Много нас је, који сами себе обмањујемо тиме, што мислимо, да нам поштовање припада већ по самоме чину. Али то је мишљење погрешно. Нека је звање ма како лепо и угледно, оно је само оквир, у коме је човек, који треба својим радом да стече поштовања и уважаења.

На много начина може учитељ делајући да стече уважаења и поштовања.

На првом је дакле месту школа оно поље, на коме учитељ савесно и одушевљено са самопрегоревањем делајући најбоље доказати може, да њему и његовом звању припада боље поштовање него што му га његова околина пружа.

Одправљајући савесно своје дужности у школи, теби ће се одати поштовање и признање од родитеља, за чију се децицу ти очинском љубављу стараш, да их што боље васпиташ и образујеш, — а по томе и од целог народа. Али осем школе има у јавном животу много путева, од којих ако будеш најбољи изабрао, извојеваћеш себи не само поштовања, него ће те народ за твоју работу још достојно умети да награди.

Додајем, да немају сви учитељи на себи тај велики задатак. Сеоски учитељ је стављен у много тежи положај од учитеља варошког. Овај последњи је у већем уважању а с мањим трудом. Па и овај чланак ће баш имати задатак, да по могућству расправи задаћу учитеља сеоског и варошког, и да на послетку повуче паралелу између једног и другог.

Као што већ рекосмо: школа је прва, у којој учитељ дужан је по самој сили закона да дела; али и сем школе има много начина, по којима може учитељ да користи своме народу. Ни једно интелигентно лице нпр. на селу није у тако јаком додиру с народом као учитељ. Сеоски учитељ може врло много

радње и да им се представи, колико големо благо лежи у тим привредним струкама, које већим делом могу да обављају и немоћни старци и слаба дечица.

Подизање певачких дружина скупиће омладину у једно коло; а давањем корисних забав претвориће сав народ у једно тело и једну душу У таком ће друштву нестати злобе, пакости, завиђења и других порока, који нас тако немилосно тлаче!

Сви ти и још многи други покушаји даће прилике народу, да се осведочи, да тај човек (учитељ) много га је чему корисном научио, и да је он много бољи човек него што га дотле држаху; видиће у њему искреног и правог пријатеља свога, који заслужује много веће признање и поштовање него што су му га дотле давали.

Па колико се тек пути догоди, да многи тражи савета и поуке у овоме или ономе послу од учитеља Овоме је и ту дата прилика, да своје знање пружи народу

То су све путеви, којима учитељ водећи свој народ учи ниће га напредним, ваљаним и угледним. Подижући свој народ не само морално, него и материјално, подићи ће и самог себе, и усадиће у народу љубав и поштовање како према са моме себи, тако и према школи. Не материјалним — као што то многи чине — него моралним средствима подићи ће учитељ свој углед, своје достојанство и свој уплив. Ето у томе се налази задатак учитеља у најширем смислу. (Свршиће се.)

ИЗВЕШТАЈИ О СТАЊУ НАРОДНИХ ШКОЛА.

I.

Дана 22. Марта о. г. држао је Епархијски Школски Одбор *Будимски* своју прву овогодишњу тромесечну седницу у којој је епархијски школски референт г. *Стеван В. Поповић* поднео извештај о прегледању повећег дела *народних школа у протопопијату Мохачкоме*. Пошто је поменути епархијски школски одбор примио једнодушно предлоге школскога референта, држимо да ћемо учинити услугу читаоцима „Школског листа“ ако поменути извештај саопшtimo дословно.

Извештај тај гласи:

Славни епархијски школски одборе!

У извршење своје дужности одао сам се дана 29. фебруара текуће године у протопресвитерат Мохачки, те сам тамо уз ревно суделовање пречасног протопресвитера *Радослава Андрића*, администратора истог протопресвитерата до дана 10. марта т. г. подвргнуо српске народне школе подробном прегледу, о ком сам слободан да поднесем Славном Епархијском Школском Одбору у следећем свој извештај са овоодносним предлозима:

И. У оштите: 1. Пошто сам се уверио да местни школски одбори, односно местни школски управитељи и учитељи у случајевима, где местна политичка поглаварства пренебрегну утеривање школске деце и казњење небрежљивих родитеља — не чине о томе пријаве Епархијском Школском Одбору — те је последица отуда да се не може за времена тражити лека против немара местних политичких власти. Тим поводом предлажем:

Да се стави у дужност местним школским одборима, школ. управитељима и учитељима, да у оном случају, када прописано јављање деце, која школу или никако или немарно походе не уроди строгим мерама од стране мест. политичка поглаварства — да се исто има у року од 14 дана после последње безуспешне пријаве доставити Епарх. Школ. Одбору са тачним означањем имена местна кнеза и бележника.

2. Пошто сам приметио да се у подручним школама употребљују на место високим народно-школским саветом прописаних школских књига — друге за школску потребу неудесне, те бива да се један исти разред у једно исто доба служи са три врсте н. пр. букварова и читанака, — то у извршење овоодносних наредба поменутог високог савета предлажем:

Да се опомену сви подручни местни школски одбори, шк. управитељи и учитељи да се по §. 22. школ. уред. од 1872. могу употребљавати у школама само оне књиге, које је високи Народно-Школски Савет прописао. — У то име да се сачини списак свију таквих прописаних школских књига и саопшти управама и учитељима подручних школа.

3. Пошто сам приметио да школска деца само у оним цркв. општинама немају потребних књига, таблица, пера, хартије и т. д. где такве местни школски одбор не набавља укупно за сву децу, него оставља то родитељима, који су у том послу посве немарни, то у извршење §. 28. шк. уредбе од 1872. предлажем:

Да се у извршење §. 28. шк. уредбе од год. 1872. строго наложи местним школским одборима односно старатељима истих, да имају 14 дана пре почетка нове школске године у споразуму са учитељима набавити за сву школску децу потребне књиге, таблице, прописе пера, писаљке и мастило — износ тај распоредити на дечије родитеље, наплатити га од имућних а сиромашнијој деци раздати сву ту учевну сирову бесплатно на послугу.

4. Пошто сам искусио да народни учитељи на много места своју плату неуредно добијају да исту морају сами купити те отуда долазе у судар са појединим члановима општине то предлажем:

Да се у извршење §. 50. и 126. школске уредбе од год. 1872. строго наложи местним школским одборима, да имају из све снаге настојавати, да се учитељска плата по школском старатељу за време скупи и учитељу било месечно, било тромесечно унапред уредно издаје.

5. Пошто сам искусио да су многе школске дворане нечисте, да местимице сама деца исте дворане ложе и чисте, то предлажем:

Да се у извршење §. 126 школ. уредбе од 1872 строго наложи местним школским одборима да настоје да се школска зграда, наиме школ. дворана за време школски одмора једном окречи, да се школски патос бар сваког другог месеца ориба, да се за дневно чишћење и ложење

школ. дворане нарочити слуга изнајми, који ће овај посао уредно и савесно обављати.

6. Пошто сам приметио да по неки учитељи своје школске дневнике воде на мађарском језику, то предлажем :

Да се школски дневници и сви остали школски списи имају у смислу уредбе за српске народне школе од год. 1872. једино и искључиво водити на српском језику — и да ће учитељи, који се ове наредбе не придржавају бити дисциплинарно кажњени.

7. Пошто сам искусио да на многих мести нема школских вртова, у којима би се школска деца поучавала каламљењу воћа и вртарству, то предлажем :

Да се у извршење §. 17. и 126 школске уредбе од год. 1872. стави местним школским одборима у строгу дужност, да се свугде, где није приликом комасације или агрегације општинских пашњака, тако звани општински школски врт заведен — постарају да се било у порти, било у школској авлији или на гробљу одцени довољно места за школски врт, исто прекопа, воћкама и другим прорашћем засади и учитељу ради поуке школске деце у каламљењу воћа и вртарства преда, за обраду истог врта нужно оруђе набави — и потребне наднице дозначе.

8. Пошто сам искусио да многим сиромашним општинама недостаје најнужнија учевна опрема, а наиме мале угарске краљевине, глобус, српске и мађарске птице, то предлажем :

Да се умоли вис. краљ. угарско министарство богочасти и јавне наставе, да би изволело од својих издања учевних средстава изван број Епархијском Школском Одбору овоме за најсиромашније школе бесплатно подарити. —

II. Појединце : 1. Прегледав 28 фебруара т. г. српску народну школу у *Вилању*, нашао сам да у истој учитељ *Лазар Зундановић* са 30 ученика *добро* ради — у погледу исте школе предлажем :

Да се наложи цркв. општини у *Вилању* :

1. Да школску дворану подигне на више, да на истој отвори веће прозоре, да је патоше даском и покрије црепом

2. Да се за ову изишту од вис. министарства на дар слике за очигледну наставу, мале угарске краљевине, мађарске птице.

2. Прегледав 28. фебруара т. г. српску народну школу у *Шиклушу* нашао сам да у истој учитељ *Стеван Кнежевић* са 22 ученика (10 муш. и 12 жен.) ради наставне предмете *добро*. У погледу исте школе предлажем :

Да се наложи :

1. Учитељу *Стевану Кнежевићу* да има предавати геометријско обликословље, цртање, гимнастику и вртарство.

2. Црквеној општини *Шиклушкој* а) да искорени влагу из стражњег школска дуvara, б) да метне на школска стаклена врата зелену завесу, в) да оправи стражњу учитељску собу, патошући је и преградив у истој јестичару (шпајз), г) да оправи ограду на учитељској башти, д) да спреми крај исте нагомилао сметлиште.

3. Прегледав 29. фебруара т. г. српску народну школу у *Брежени* нашао сам да учитељ *Јован Деспотовић* са 40 ученика (18 жен. и 22 м.)

ради наставне предмете *добро*, да је успех тим похвалнији што ученици немају у довољном броју књига. У повторној школи настављао је поменути учитељ 5 м и 9 ж. ученика. У погледу ове школе предлажем:

1. Да се црквена општина у Бремену пошто су све овопредметне опомене остале безуспешне путем политичке области принуди:

а) да учитељску плату, која сада износи укупно 180 фр. изравна на законити минимум од 340 фр.

б) да своју садању школску дворану, која је посве неударна учитељском стану, који се састоји само из 1 собе и кујне придода, и по томе да у дворишту с десне стране напоредо са црквом посебну угодну школску дворану подигне и опреми.

в) да досадање дугачке и неударне скамије по томе расече, потребни број истима дода и према дечијем узрасту старе и нове удеси.

г) Да при овој преинаци придода садањем учитељском стану ону собу, у којој је сад школа, и да прегради ту место за јестичару (шпајз), да учитељски стан патосе.

Извршење овога да се повери администратору протопресвитера Мохачког.

4. Прегледав 1. марта о. г. српску народну школу у *Болману* нађох у истој од 90 уписаних ученика 65 присутних (35 м. и 32 ж.) са којима је учитељ *Бранко Парабак* исказао *добар* успех у наставним предметима, што је тим похвалније, што школи оскудевају потребна учевна средства. Према стању исте школе предлажем:

Да црквеној општини у Болману:

1. Изрече признање што је своју школску зграду довољно проширила.

2. Наложити да до почетка идуће школске године набави истој рачуналку, глобус, ману угарске краљевине, слике за библијске повести и мађарске штице.

3. Да се путем управног одбора Печујске жупаније позове местна политична општина у Болману, да свој заједнички школски врт доведе у ред да би школска деца могла добивати у њему наставу у вођарству и вртарству.

5. Прегледав 2. марта о. г. српску народну школу у *Кацфали*, затекао сам исту у врло занемареном стању. Од 97 за школу способне и уписане деце затекао сам у истој само 21 дете. Учитељ Исидор Бошњак исказао ми је доставерно, да је са школским управитељем сваки 14 дана подносио уредно прописане исказе местном поглаварству и искао да се родитељи законитим средствима принуде да своју децу у школу шиљу, но да местни општински кнез није за цело школско време ништа у том погледу учинио. Према овако немарном полагању школе, успех је у сваком погледу *недовољан*. У погледу школске дворане затекао сам исту посве нечисту, светлост се у истој укрштава, те квари деци очни вид, дворана је ниска — те према том цела школска зграда не одговара потребама ове највеће црквене општине у протопресвитерату Мохачком, учевна средства требају допуне.

www.nli.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

С погледом на добро материјално стање становника ове црквене општине предлажем:

1. Да се повери администратору протопресвитерата мохачкога, да уз суделовање надлежне средске политичне области на лицу места приволи црквену општину у Качфали да докупи кућу суседну данашњој школи те по том да на таком проширеном школском земљишту подигне са свим нову и угодну законитим прописима одговарајућу школу, а трошак за докуп и зидање да подмири из пашњака, који припада на сесије тамошњих становника Срба иљати пак саразмерним разрезом.

2. Да се поднесе жалба административном одбору жупаније Печујске против садашњег кнеза качфалског што је исти за цело време текуће школске године пропустио да подвргне законитим казнама оне немарне родитеље, који су му пријављивани да децу своју никако не шиљу у школу.

6. Прегледав 3. марта о. г. српску народну школу у *Тарди* затекао сам у истој од 81 уписане школске деце 40 (20 м и 20 ж.)

Учитељ *Павле Дамјановић* службује 41 год. онемоћен је у служби под теретом својих година а уз то пати у великој мери од загуша (астме), да је за тешки рад у школи и вршење певчеве дужности неспособан.

Према томе природно је да је половина школске деце у овој повећој црквеној општини остала без икакве наставе и да друга половина, која је школу полазила, није могла постићи довољна успеха.

Уз то је школска дворана у овој општини тако тесна и мала, да се у њу не може сместити ни половина школске деце.

Према овом стању предлажем:

1. Пошто је учитељска плата у црквеној општини *Тарђанској* подмирила законити минимум, то нема изгледа, да се изнемоглом учитељу може сходно пропису §, 81. пк. ур. од 1872. приставити оспособљени стални учитељ помоћник, према том би ваљало учитеља *Павла Дамјановића* као изнемогла и тешко болесна ставити привремено у стање мира.

Извори за ову привремену мировину имали би се с обзиром на то, што је још отац упитног оболелог учитеља *Петар Дамјановић*, некадањи учитељ *Жумберачки* од год. 1813. уложио у пензиони учитељски фонд своту од 568 фор. од кога су улога по гласу овде приложених писама и записа истога *Петра Дамјановића* у томе фонду преостали 346 ф. — без да је мировину из истог фонда икад уживао — потражити:

а) Из пензионог учитељског фонда, којим сада рукује управа српских народних фондова у *Карловцима*.

б) У колико свота, која би се у то име отуда покрила неби изнела своту од 300 фор., то је склоњена црквена општина *Тарђанска* у интересу напретка своје школе да исти недостатак доплати.

О одлуци овој имао би се *Високи Школоки Савет* у *Карловцима* известити и за одобрење исте умолити, с тога да изводи исти у погледу издејствовања мировинске своте из учитељског фонда у *Високог Саборског Одбора* сходно предузети.

2. Има се црквеној општини *Тарђанској* ставити у дужност да у току овог лета своју малену школску дворану толико продужи, да се у

исту може сместити угодно број школске деце, уједно да своје дугачке старе школске скамије краћим, новијим и децијем узрасту примереним замени. (Свршиће се.)

ШКОЛСТВО У ГРАЂ. ХРВАТскоЈ И СЛАВониЈИ

свршетком школске године 188²/₃.

Трећи комад „Službenog Glasnika“ од ове године донео је извешће о стању препарандија и средњих школа у грађанској Хрватској и Славонији свршетком школске године 188²/₃, које ћемо у изводу да саопшtimo и нашим читаоцима.

У грађ. Хрватској и Славонији биле су 4 препарандије, од којих су биле 2 земаљске, и то: кр. мушка и женска препарандија у Загребу, а 2 приватне, и то: женска препарандија у самостану сс. милосрдница у Загребу с правом јавности и конфесионална српска учитељска школа у Карловцу без тога права. Кр. женска препарандија имала је шк. год. 188²/₃ само II и III. разред, јер је те године због превеликог броја испитаних и ненамештених кандидаткиња примање ученица у исту препарандију обустављено. Уз женску препарандију у самостану сс. милосрдница постоје посебни једногодишњи течајеви за образовање учитељица женскога ручнога посла у народним школама и учитељица за забавиште.

Кр. мушка и женска препарандија имале су заједничко учитељско особље, и то: 1 пр. равнатеља, 2 вероучитеља (оба римокатоличка), 7 редовних учитеља, 1 учитеља гимнастике, 1 учитељицу за женски ручни рад и 4 помоћних учитеља. У женској препарандији у самостану било је 13 учитељских сила, и то: 1 равнатељица, 1 вероучитељ, 4 редовне учитељице, 1 помоћни учитељ и 6 помоћних учитељица. Место православног вероучитеља није системизовано ни на једној од тих препарандија, него приправнике и приправнице православне вере поучава у науци вере загревачки православни парох.

У кр. мушкој препарандији било је укупно 108 приправника, у кр. женској 68 и у самостанској препарандији 126 приправница. Православне вере био је 21 приправник и 14 приправница, од којих су 4 биле у кр. женској, а 10 у самостанској препарандији. Сем тога било је у посебним течајевима, који постоје уз самостанску препарандију 18 кандидаткиња и то: 10 у течају за учитељице женскога ручнога посла и 8 у течају за забавиље.

63 приправника одн. приправница кр. мушке и женске препарандије уживали су потпоре из земаљских средстава од 30—150 ф. у укупном износу од 7270 ф. Сем тога уживаху ине потпоре 14 приправника и 12 приправница у укупном износу од 7840 ф. Међу тим последњим штипендистама било је 10 приправника из Источне Румелије са земаљским потпорама по 600 ф. на годину, а 1 приправник и 1 приправница из кнежевине Бугарске са земаљском потпором од 420 ф., дотично 360 ф. на годину. У самостанској препарандији уживала је потпору 51 приправница у укупном износу од 7.730 фор, од чега отпада на потпоре из крајишке образовне закладе 4.950 ф. Са самостанском препарандијом спојен је интернат, у којем је било смештено 70 приправница.

За издржавање кр. мушке и женске препарандије и спојене с првом вежбаонице издано је прошле школске године 22.066 ф. 56 н.

Податци о српској учитељској школи у Карловцу већ су познати нашим читаоцима. (В. 14. бр. III. Л. за г. 1883.)

За учитељску службу оспособљени су у кр. мушкој препарандији 35 кандидата, у кр. женској препарандији 34 и у самостанској препарандији 35 кандидаткиња.

Средњих школа било је у прошлој школској години 10, и то: 7 великих гимназија (Загреб, Карловац, Сењ, Рјека, Вараждин, Пожега и Осек), 1 мала реална гимназија (Беловар) и 2 велике реалке (Загреб и Осек).

Број учитељских сила био је на гимназијама 135, на реалкама 37. Највише учитеља т. ј. 31 имала је гимназија у Загребу.

Број свију ученика на средњим школама износио је 2263, и то: 1982 на гимназијама и 281 на реалкама. У самој гимназији у Загребу било је 590 ученика. На један разред гимназијски отпада по томе 29·6, на један разред реални 18·7, а на један разред средњих школа уопште 27·6 ученика; на једнога учитеља у гимназијама долази 18, у реалкама 9·7, а у средњим школама уопште 16·2 ученика.

Из таблице, која је изложена у извешћу, види се, како број ученика од разреда до разреда пада и како је број ученика у највишем разреду према броју истих у најнижем нарочито у реалкама саразмерно веома незнатан. Изложена је и једна таблица, која показује, да је број ученика у средњим школама од г. 1881. почео да пада.

По вероносповести било је ученика средњих школа: римокатолика 1855 (где је урачунато и 19 унијата), православних 216, израелићана 190, евангелика 8. Православних је било у гимназији у Загребу 43, у Карловцу 28, у Сењу 9, у Вараждину 9, у Пожеги 25, у Осеку 45, у Беловару 24, у реалци у Загребу 11 и у Осеку 16. У гимназији на Рјечи није био ниједан православан ученик. Ни на једној средњој школи није било системизовано место православног катихете.

Ученика иноземаца било је укупно 21, од којих 17 из Бугарске (4 у загребачкој гимназији, 4 у осечкој гимназији, 3 у загребачкој реалци и 6 у осечкој реалци).

Испиту зрелости подвргао се у гимназијама 121 кандидат, у реалкама 13 кандидата, а за зреле су проглашени у гимназијама њих 107, у реалкама њих 9. Наредбом од 22. марта 1879, наређено је, да се они јавни ученици гимназијски, којима се попречни успех у последња четири семестра из науке вере, повеснице и земљописа, те из физике може означити барем белешком „добар“, из речених предмета од испита зрелости опросте и дотичне њихове попречне белешке у сведочбу зрелости унесу. Речена наредба је накнадно одлуком кр. земаљске владе од 5. маја 1882. у толико промењена, да се почевши од школске године 188¹/₂ опет сви ученици на испитју зрелости из веронауке испитију.

Од страних необлигатних језика предаван је француски језик у гимназијама у Загребу, на Рјечи, у Вараждину, у Пожеги и у Осеку, а талијански језик у гимназијама у Загребу, у Сењу, у Вараждину, у По-

жеги и у Осеку и у реалци у Загребу. Стенографија се учила у гимназијама у Загребу, Карловцу и Беловару.

Трошак за све гимназије износио је 158.860 ф. 77 н., а за обе реалке 45.692 ф. 24 н. По томе стаје настава 1 гимназијалца 80'15 ф., а 1 реалца 162 60 ф.

КАМЕНИТА СО.

Учитељ(-ица) показујући ђацима како комад тако и на папиру мало истуцане сли пита за име јој; а прозвани ђак по упуству учитељевом окусивши је одговара на питање.

Каменита со је по боји бела, али не тако чисто бела као снег или бели шећер, него мало плаветникасто-бела или сива; а кад и кад је и црвена, жута, плаветна или зелена, но то је ретко.

Не ретко се налази и лепог, мало сјајног и прозрачног а често и са свим провидљивог комађа соли, које осим тога има још са свим правилан облик и то коцкаст; дакле се каменита со находи комадаста и у *поцмама*.

Овде на папиру је со у ситном зрну, она је дакле *зрнаста*; зрна нити су оштра и ђошката, нити пак округла, него округласта.

Узмите неколико зрнаца соли у уста и метните их на језик да се растопе, па ћете се осведочити, да је она чисто и пријатно *слана*, дакле нити слатка нити пак горка куса. Подобним начином раствара се со и на јелима, којима даје дотични (бољи) кус.

На сувом ваздуху је каменита со постојана а на влажном се разлије, распе. — У ватри (пламену) она пуцка, праска и тони се, доцније се испари и бојадише пламен жуто.

Кад успемо жлицу или спустимо грумен соли у чашу воде приметићемо, да после неколико минута нестане соли и ако је не дирасмо, и да вода није више тако чиста као пре; со се растопила. Со се у води брзо и лако раствара, и тада је вода слана. — Успемо ли у ту чашу још једну жлицу соли, приметићемо да и ова, наравно спорије, ишчезне, т. ј. раствори се; за тим синамо све на ново соли и најзад се уверимо, да се ни једно зрнце више не растопи; вода не подноси више соли, јер је сита, — засићена. Сад успемо ту воду у пљоснату плитицу и оставимо је, да у њој неколико дана стоји, па онда хоћемо опет да видимо шта је унутри. Тада можемо из плитице много ситних коцкица да узмемо. Коцка има 6 једнаких плоча и т. д. Коцке се те сијају, блистају као стакло а тако су и провидљиве.

Ударимо ли лако таку једну коцку, брзо ћемо опазити да се велика коцка распадне на ситније, које су иначе врло лепо равне, глатке и сјајне; те овда велимо каменита је со потпуно *делива* или *цепљива*.

Запарамо ли сољу по каквој хранавој површини, то она оставља на истој делиће у виду праха. Тај прах зове се *греботина*. Греботина камените соли је увек бела.

Каменита со може се ноктом запарати или огрепсти и ножем лако сећи, дакле је мека, крта, т. ј. *тердоћа* јој је мала.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Измеримо ли једнаке количине камените соли и чисте воде, наћи ћемо да је количина соли више него два пут тежа од исте количине воде.

Каменита со налази се у великој количини готово на целој земљи и то у познатим солокопњима, мајданима по планинама, одакле се разбија и вади или чиста и у камену или са земљом смешана, те се одмах продаје, али се мора тада одмах испирати. Наиђе ли у тима брдима вода на со, она велики део тог камена истопа и после извире као слан извор, *сланача*; слана вода извире на више места из земље, као н. пр. у Сланкамену; ту слану воду збирају у велике казане и ту је испаравају, јер се из сваке слане воде може со добити и то овако: метне се слана вода на ватру, у след чега се она сва претвори у пару, која оде у вис а на дну казана остане чиста бела со. У хладним земљама остави се слана вода на мразу, који само чисту воду у лед ухвати и кад се тај лед озго уклони, остане оздо врло мало слане воде. Морска вода има такође у себи соли; из ње се со вади истим начином т. ј. испаравањем воде но не ватром него сунчаном топлотом, што се може само у топлим пределима чинити.

Каменита со је најважнији зачин наших јела, која у след тога постају куснија и потпуно сварљива; и саме наше домаће животиње морају у јелу ил пићу мало соли добијати, да буду здраве и да пријају, јер пословица вели: „*једна ока соли даје десет ока масти.*“ — Она се зове и *кужињска со* или само *со*. Чувајући јела од квара и трулежа, употребљава се со за усољење меса, сланине и рибе, што ће да се суши; па и за зелен је нужна со, јер ко би могао без соли сачувати кисели купус да се не уквари, а тако исто земљанику и пасуљ. — Нечиста со употребљава се као додаток к пићи домаћих животиња (за лизање) као и за гнојење Њом се тамане поземни пужеви и глисте, а и стеници је непријатна. — Со је нужна у творници стаклари и грнчари, даље к прављењу сапуна (мила) и к чињењу кожâ. Од најчистијег и најчвршћег комаћа готове се свакојаки украси, као накити, кутије, пупета и т. д. — Сона купатила су најзад снажно средство, да делатност коже на телу живихнијом учине.

Шта научисмо при проматрању соли?

1. Да често има правилан облик (кристалан.)
2. Да се сони кристал може лако и потпуно делити, цепати.
3. Да со има одређен сјај и провидљивост.
4. Да је свагда бела боја њеног праха (греботина), ма које боје била со.

5. Да има извесну тврдоћу.
6. Да со има одређену сопствену (нарочиту) тежину.
7. Да проузрокује кус, кад се на језик метне.
8. Да се у великој топлоти топи и испарава.
9. Да пламен жуто бојадише.

По чему распознајемо дакле со?

По њеном кристалном облику, њеној дељивости, сјајности, греботини, тврдоћи, њеној нарочитој тежини, њеном кусу, њеном владању у великој топлоти, њеном владању у пламену.

Поброј сада особине соли!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Сарајево.*) Земаљска влада отвориће ове године у Д. Тузли тро-разредну грађанску школу, уз коју ће се, кад сва три годишта буду потпуна, придонизати успоредни двогодишњи течај за трговачке и пољопривредне науке. „Сар. Лист“ доноси већ и стечај за попуњење места једног грађанског учитеља на ново установљеној грађанској школи у Д. Тузли. Са тим местом скончана је годишња плата од 800 ф. са 200 ф. станарине и 200 ф. доплата. Компетенти нека своје ваљано опремљене сведоџбе путем претпостављене области управе на земаљску владу за Босну и Херцеговину. При избору имаће првенство из математичко техничке групе испитани грађански учитељи. — Равнатељ држ. гимназије Г. Јили умро је напрасно 7. априла.

(*Загреб.*) Кр. земаљска влада, одељење за богоштовље и наставу, дозволила је, да се досадања једноразредна народна школа у Угриновци почетком идуће школске године рашири у дворазредну обособљену нар. школу.

(*Пешта.*) Српска православна општина у Пешти повисила је свом учитељу плату на 1000 ф.

(*Београд.*) Главни Просветни савет решио је, да се у будуће у учитељским школама при обележавању општег успеха не сматра црквено појање као главан предмет, него да дође у ред вештина, које се рачунају у споредне предмете.

(*Скупштина средишнога друштва учитељских задруга у Моравској*) сазвана је за 15. април по нов. кал. у Прерову. Међу предметима, који ће се расправљати, наводи се и предлог, да се г. 1885. састане скупштина славенских педагога на Велехраду.

(*Праг.*) Четврта свеска врсног чешког педагошког часописа „Pædagogium“—а који излази у месечним свескама под уредништвом Јана Лепара, управитеља ц. кр. учитељске школе у Прагу и Јана М. Машека, управљајућег учитеља на Смихову, донела је из пера овога последњег опширан животопис Тодора Јанковића од Миријева, бившег надзорника православних школа у тамишком Банату и за тим школског реформатора у Русији. Чланак је у главном написан по Јанковићевом животопису, који је изишао у 20. свесци „Просветнога Гласника“ од прошле године.

(*У српској вероисповедној школи бајској*) почетком 1883. шк. године, уписало се за школу способне деце 31, и то: мушке 16, женске 15, која су у опште редовно школу похађала до погодишњег испита. Испит се обдржао посљедњег марта т. г. лицем на лазареву суботу. С отличним успехом положило је њих 6-ро; и то: Милош Богдановић, Иван Атанацковић, Милан Милинковић, Душан Маширевић, Зорка Ђорђевића и Софија Видаковића. С врло добрим: Вељко Соколовић, Сава Атанацковић, Радивој Гавриловић, 1. Милена Ђорђевића, Марија Гавриловића и Савета Врачарића, свега 7. С добрим: Коста Арсеновић, Коста Чокић, Кузман Мишковић, Зорка Димитријевића, Катинка Долинкина, Катица Марковића, Милица Влашкалића, Зорка Врачарића, Ангелина Параносића и Ангелина Чокића, свега 10. С довољним: Стеван Нешић, Јоца Вујић, (Јосиф Коларевић римкат.), Софија Влашкалића и Роксанда Нешића, свега 5. С не-

www.УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА довољним: Данило Драгић, Бука Нешић и Ленка Шандорова, свега троје. Пред испит на неколико дана, уписало се троје деце и то: Аца Стричевић, Стеванка Стричевића (са сомборског селишта) и Софија Настасића.

Ј. Косић, учитељ.

(Београд.) Познати српски писац и професор зоологије у великој школи Др. Лазар Докић наименован је за инструктора Краљевићу Александру. Своју дужност отпочеће 1. маја, а тада ће и престати са предавањем у великој школи.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

10. *Прва знања о човеку За малу децу Књижица прва (са 30 дрворезних слика) У Београду 1884 Издање књижарнице Велимира Валожича 8^о с. 29.*

Књижица ова раздељена је у два дела. Први посебан део (с. 3—24) посвећен је спољашњем опису човечијег тела, где опис главе заузима највише места; други део (с. 26—29) говори о људском роду уопште и његовом разделењу у расе. Писац је наменио своје дело „малој деци“, али није увек знао, да се према тој својој намени држи мере и начина, те ће због тога бити у његовој књизи доста ствари, које неће моћи *малу децу* ни да забаве ни да поуче. У опису трупа и удова најбоље је погодио писац ту меру, али у описивању главе сувише је далеко потегао. Које би *мало дете* могло на пример да схвати, да су (с. 7.) „очи на то, да зраке каквог светлог или осветљеног предмета приме и образују његову слику, коју даље спроведу у очни живац“ или (с. 13.) да чуло укуса „врло пажљиво (?) контролише храну и пиће.“ Ко хоће да га деца разуму, тај мора да се спусти деци, а на то није писац увек помишљао. На с. 4. наводи се изрека: „на једно уво прими, а на друго пусти“, али се не вели изреком, да је то само фигура, те се бојати, да ће дете то да узме дословно. Вид није *моћ*, као што се вели на с. 6., него *чуло*. На с. 24. читамо, да нокте ваља чувати „од врелих течности (цеђа)“, те би се могло мислити, да је цеђ нека врела течност, а то би било погрешно. Управо највећу вредност ове књижице чине слике, а похвално морамо да поменемо и добре и ваљано исказане хигијенске поуке. Поред те добре основе неће нисцу бити тешко, да другим издањем потпуно задовољи учитељске кругове. Пошто то желимо, упозорићемо и на две крупне грешке у другом делу. На с. 27. стоји да црвеној американој раси припадају Индијанци, *Аустралци*, *Хотентоти*. Али Индијанци припадају сами тој раси, која је од свију других људских племена изолована, тако да се у њу никако не могу убројати ни *Аустралци* ни *Хотентоти*. И висина човечијег тела наводи се погрешно, кад се каже, да је за мушке у просеку 5 стопа, и за женскиње 4 стопе. И за мушке је наведени број за пун дециметар мали, а за женскиње је мањи него и у најмањих људи, што живе на земљи. Уопште ће писац добро учинити, да те величине искаже у метарској мери. — Цена је књижици 25 новчића и може се добити у свима српским књижарама.

11. *О коњу написао Борђе Глибоњски. (Награда „Магица српска.“) У Новом Саду, штампарија А. Пајевића 1884. 8^о с. 44. Цена 30 новч.*

Врло разумљиво и забавно написана књига о вредности и нези те важне домаће животиње, на коју се ипак често тако мало пазе. Начин излагања је сасвим према схватању простог света. Препоручујемо ту књигу за даривање старијих ученика у сеоским школама, који ће у њој наћи многу корисну поуку, а преко њих и њихови старији. Нека је учитељима родољубива дужност, да тој књижици крче пут у народ.

Р А З Н О.

(Учитељ философ.) Чешки педагошки лист „Česká škola“ у Прагу доноси у свом 11. броју од о. г. лик Еманујила Маковичке, учитеља грађанске школе у Водњани, који с правом носи име учитеља философа. Г. 1873. појавио се он у чешкој философској књижевности првим самосталним радом и од тог доба написао је он у чешким педагошким и белетристичним листовима толико чланака и расправа, да би само набрајање наслова истих сведочило о његовим необично опширним и неуморним студијама у свима струкама философије. Наиме су из последњег доба познати његови чланци о науци енглеских философа, популарне расправе из психологије и естетике, критике о чешким философским списима и белетристични покушаји. Како пак „учитељ философ“ има сада истом 33 године, то се чешка књижевност може да нада од њега још многоме раду, који ће јој бити заиста на част! И „Школски Лист“ донео је у свом 20. броју од г. 1880. једну расправу од Маковичке у српском преводу под насловом „Реченица по науци Стјуарта Миља.“

(Највећи и најмањи људи на земљи.) У Патагонаца износи просечна висина тела 1.80 m, у Енглеза 1.73 m, у Швеђана 1.70 m, у северних Немаца 1.68 m, у јужних Немаца и Чинана 1.62 m, у Лапонаца, који су сматрани за најмање људе, 1.52 m и најпосле у Бушмена и становника на острвима Тихогa Океана 1.37 m. Код свију народа је женскиње за $\frac{1}{16}$ мање него мушкиње.

(Леп лов.) Пре 14 дана уловили су рибари у Дунаву код Апатина једну моруну, која је била дугачка 2.3 метара, а тешка 2 метарске центе. Тако високо у Дунав ретко кад залутају велике моруне.

(Православна епархија бокопоторска, дубровачка и сачинска.) Изписао је шематизам исте за г. 1884. Из статистичког прегледа за прошлу годину видимо, да је у целој епархији било 8 манастира, 4 протопресвитерата, 44 парохија и 6 капеланија (од којих беху 5 неодвисне.) Црква је било 204, домова 504 са 24.504 душе. Родило се 640, а умрло 460. Г. 1882. било је 5053 домова са 23.431 душом, дакле је број домова за 29 мањи, а број душа за 1073 већи, што долази отуд, што се за последњег устанка расељени народ делом повратио. Број катихумена по средњим и основним школама износио је 1863 г. ј. за 591 више него предходне године. Епархија ова располаже са више фундација, намењених српским народним школама, али не знамо да ли сем Дубровника гдегод има наше вероисповедне школе. За ону у Котору чујемо, да од ове године не постоји више. У додатку шематизма налази се као сваке године више старинарских и историчких података.

(Краљевина Србија) бројала је концем прошле године 1,867.326 становника, од којих су Румуњи 130.051. На сваку квадратну миљу површине долази по 2.118 душа. Од оближњих земаља износи број житељства на једну квадратну миљу у Хрватској и Славонији 2.526, у Румунији 1868, у Бугарској 1.757, у Грчкој 1.603, у Источној Румелији 1.265 и најпосле у Босни 1.226. Србија је дакле после Хрватске најнасељенији крај на истоку. Године 1834., кад је био први попис житељства, бројала је Србија само 680.000 душа, данас их је дакле скоро три пут више.

НЕКРОЛОГ.

29. марта о. г. преставио се после дугог боловања у Н. Сланкамену тамошњи учитељ *Мојсије Визуић* у 42. години свога живота. Покојник је спадао међу вреније граничарске учитеље и будио је крешко српску свест како у школи, тако и у народу. Заслужио је да му се каже: Лака ти црна земља!

Немила смрт опет нам истрже из круга школског једну од најваљанијих и најотличнијих србских народних учитељица. *Милица Михајловићева* учитељица Сентомашка после дужег боловања од сушице представила се уочи Ускрса 7. Априла о. г. у Сенти, где се код своје матере и млађе сестре тамошње учитељице у последње време бавила и лечила. Како нам се брзојавом јавља сахрањена је покојница други дан Ускрса 9. Априла у Сенти уз велико саучешће ондашњег србства. Милица Михајловићева била је старија кћи покојног учитеља Сентомашког. Она је рођена 1856. године у Сентомашу; из детињства отликовала се вредноћом, умном бистроћом и благом нарави и примерним владањем; с тога је отац у јесен 1872. године доведе у учитељску школу Сомборску, где је за три године као најбоља и најпријежнија ученица педагогијске науке свршила и на свршетку 1874¹/₅ школске године учитељски испит с отличним успехом положила. Поставши учитељицом у свом месту рођења одправљала је она звање с најбољом вољом и ревносту све докле, док је болест није обрвала. Последњих година није могла сама дужности своје одправљати, него је уз дозволу своје власти заменицу држала, а она је лека тражила бољи својој у гласовитом Глајхенбергу и по другим местима, али се њеној бољи немогаше лека наћи, и она у цвету младости своје мораде се растати са овим светом и са школом, у којој је тако ревностно и са одушевљењем делала.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Бивши учитељ на сомборски салаши Л. Н. Мачкић постављен је за учитеља у Д. Милановцу у Србији, а сврш. приправница Софија Косанића за учитељицу у Цренаји.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Вашихиду. Плата 450 ф., 3 ланца земље, стан и огрев, а за учење месне младежи у ноталном појању добиће још годишњу припомоћ од 150 ф. Молбенице православној црквеној општини у Вашихиду.

НОВЕ КЊИГЕ.

Fizika v nižjih šolah. Metodična razprava. Spisal Fr. Hauptman. Ponatis iz „Popotnika.“ Založil M. Nerat Maribor 1884. 8°. с. 26. Цена 15 новч.

Гласник српског ученог друштва књига 55 Расправе и други чланци Са једном геолошком картом. У Београду 1884. У штампарији краљевине Србије. Вел. 8°. с. 372. Цена 2 дин

Устанак у Босни од 1875. до 1878. год. Грађа за новију српску историју рата за ослобођење. У Н. Саду, штампарија А. Пајевића 1884. Вел. 8° с. 212. Цена 1 ф. 50 н.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Ч. В. уч у Јамени. Говор нам се врло допао, али мислимо да му је по његову садржају место у „Гласу Истине“. — х. у. у Загребу. Саопштили би, да се не бојимо, да би помињање о поступку онога господина, о ком нам пишете, имало за Вас рђаве последице

Идућим бројем излази претплата свој оној гг. претплатницима, који су се претплатили на четири месеца. Молимо их да благовремено понове претплату, како им се неби обуставило пилање листа. Још се могу добити сви бројеви од ове године. Имамо још и потпуних екземплара за г. 1881. и 1882., од којих сваки течај дајемо за 1 ф. и од г. 1883., која стаје 3 ф.

Издаје и уређује : НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Витерман.